

Тема 8. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ САНАЦІЇ ТА БАНКРУТСТВА СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Поняття банкрутства та його еволюція у законодавстві України та в законодавстві інших країн.

Основні етапи та учасники процедури банкрутства.

Відновлення платоспроможності (санація) боржника.

Правове регулювання ліквідаційної процедури у банкрутстві.

1. Поняття банкрутства та його еволюція в законодавстві України та в законодавстві інших країн

1.1. Поняття неплатоспроможності та банкрутства

Згідно з ч. 2 ст.1 чинної редакції Закону України «Про банкрутство», який зараз носить назву «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (Закон «Про внесення змін до Закону України «Про банкрутство» від 30.06.1999 № 784-14),

неплатоспроможність – це неспроможність суб'єкта підприємницької діяльності виконати після настання встановленого строку їх сплати грошові зобов'язання перед кредиторами, в тому числі по заробітній платі, а також виконати зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) не інакше як через відновлення платоспроможності.

Ознаками неплатоспроможності суб'єкта підприємницької діяльності є відсутність у боржника достатньої кількості ліквідних активів, а також переважання розміру пасивів боржника над його активами. Якщо у процесі провадження у справі про банкрутство внаслідок санаційних процедур вдається відновити платоспроможність боржника, то має місце неплатоспроможність, яка може бути подолана.

В українському законодавстві критерієм банкрутства є так звана нездоланна неплатоспроможність, тобто неможливість боржника подолати неплатоспроможність. Це ситуація, коли застосування до боржника будь-яких заходів по відновленню платоспроможності не дає позитивного результату, свого роду незворотна неплатоспроможність. Банкрутство – це визнана господарським судом неспроможність боржника відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані судом вимоги кредиторів не інакше як через застосування ліквідаційної процедури (ч. 4 ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»).

Попередня редакція Закону України «Про банкрутство» визначала **банкрутство** так: це пов'язана з недостатністю активів у ліквідній формі неспроможність юридичної особи суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити у встановлений для цього строк пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом.

Із наведеного вище, а також із змісту Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» очевидно, що статус підприємства-банкрута згідно з чинним законодавством України може виникнути лише за умови:

- відповідного підтвердження факту нездоланної неплатоспроможності господарським судом (визнання суб'єкта підприємництва банкрутом постановою суду – ст. 22 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»);

- що застосування до суб'єкта підприємницької діяльності засобів по відновленню платоспроможності не відбулося, або не дало результату. Так, п.11 ст. 21 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачає, що коли в установлені господарським судом строки не проведені розрахунки з кредиторами, господарський суд визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру. В свою чергу, строки розрахунків встановлюються планом санації, який розробляється керуючим санацією та затверджується комітетом кредиторів.

Крім цього, власне порушення справи про банкрутство можливе за умови, що безспірні вимоги кредитора до боржника сукупно складають не менше трьохсот мінімальних розмірів заробітної плати та якщо ці вимоги не були задоволені боржником протягом трьох місяців після встановлення для їх погашення строку, якщо інше не встановлено Законом України

«Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (ст. 6 вказаного Закону). Прикладом іншого є подання заяви про банкрутство відсутнього боржника, де не встановлюються обмеження щодо суми боргу і строків його існування (ст. 52 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»).

Таким чином, спеціальне законодавство України про банкрутство сприяє уникненню і попередженню штучних процесів банкрутства. Господарський кодекс України також містить ряд положень, скерованих на запобігання банкрутства суб'єктів підприємництва. Зокрема, ст. 211 цього кодексу покладає на засновників (учасників, власників майна) суб'єктів господарювання обов'язок вживати заходів щодо запобігання банкрутству підконтрольного їм суб'єкта підприємництва, аж до подання йому необхідної для розрахунків з кредиторами фінансової допомоги.

1.2. Тенденції розвитку законодавства про неспроможність в інших країнах

Реформування законодавства України про банкрутство відповідає загальній тенденції змін у законодавстві країн Європи та Північної Америки, що пройшла у 70-90 роках. Взагалі, враховуючи значення та публічність процедури банкрутства, законодавство є основним джерелом відповідних розділів права навіть у країнах, де джерелом права залишається судовий прецедент (США, Велика Британія, Канада, Австралія, Нова Зеландія).

Сьогодні у країнах Північної Америки та Європи діють такі законодавчі акти про банкрутство:

п/п	Країна	Назва законодавчого акта	Дата прийняття
1	Сполучені Штати Америки	Закон «Про банкрутство»	1978
2	Велика Британія	Закон «Про неспроможність»	1986
3	Франція	Закон «Про відновлення підприємств та ліквідацію їх майна в судовому порядку»	1985
4	Федеративна Республіка Німеччина	«Закон про неспроможність»	1994

Вирізняється тенденція посилення ролі реорганізаційних (санаційних) процедур. Ліквідація часто розглядається як крайній засіб вирішення питання погашення кредиторської заборгованості неплатоспроможного боржника (виключенням є законодавство про неспроможність ФРН).

Стосовно балансу інтересів кредиторів та власне самого боржника (банкрута), то країни Європи та Північної Америки можна розділити на такі групи:

1. Країни, у законодавстві яких в основному домінують інтереси боржника (банкрута):

п/п	Країна	Скерованість та зміст правового регулювання
1	Франція	Домінують інтереси кредиторів. Домінують інтереси кредиторів, включаючи забезпечених кредиторів.
2	Сполучені Штати Америки	Домінують інтереси боржника. Домінують інтереси боржника. Встановлені сприятливі умови для звільнення боржника від заборгованості всупереч інтересам кредиторів. Проведення у справі проводиться реорганізаційною процедурою, якою керує керівництво підприємства боржника, а кредитори змушені чекати. В ході реорганізації можуть змінитися власники корпоративних прав, боржник може відмовитися від обтяжливих контрактів.

2. Країни, у законодавстві яких в основному домінують інтереси кредиторів:

п/п	Країна	Скерованість та зміст правового регулювання
1	Федеративна Республіка Німеччина	Проведення у справі розпочинається, як правило, ліквідаційною процедурою. Реорганізація не віддається пріоритету. Кредитори контролюють увесь процес банкрутства, який здійснюється згідно з чітко визначеними строками. Встановлено високі вимоги до кризових керуючих.
2	Російська Федерація	Кредитори мають можливість розпоряджатися активами боржника, що суперечить інтересам підприємства у санації (реорганізації).

3. Країни, у законодавстві яких інтереси боржника (банкрута) і кредиторів в цілому є збалансованими:

п/п	Країна	Скерованість та зміст правового регулювання
1	Велика Британія	Реорганізаційні процедури надаються перевага стосовно ліквідації пріоритетним способом відчуження майна і продаж цілого майнового комплексу боржника, що більш вигідним, чим продавати майно частинами. Переважне право на придбання цілих майнових комплексів мають певні категорії кредиторів. Управління реорганізацією здійснюють кризові керуючі.

Стосовно суб'єктного складу банкрутів, то, як правило, суб'єктами банкрутства визнаються як фізичні, так і юридичні особи. У США та у Великій Британії розрізняються, наприклад, споживча (індивідуальна) та бізнесова (корпоративна) неспроможність.

Порушити справу про банкрутство в інших країнах можна, як правило, за заявою і кредитора, і за заявою самого боржника.

У законодавстві зарубіжних країн ствердився інститут професійного управління процедурами банкрутства, тобто повноваження на управління такими кризовими процесами можуть одержати лише особи, які мають відповідний дозвіл (ліцензію), видану державним органом на підставі відповідності висунутих критерієм про освіту, кваліфікацію, досвід тощо. Також керуючий банкрутством повинен бути незалежним від неспроможного боржника та не мати особистої зацікавленості в результатах процедури. Професійна відповідальність кризових керуючих підлягає обов'язковому страхуванню на випадок їх некомпетентності чи зловживань.

Коло кредиторів національні законодавства поділяють на черги згідно ступеню пріоритетності, де, як правило найвищий рівень пріоритетності мають вимоги самого провадження у справі про банкрутство та вимоги забезпечених кредиторів. Якщо проведення реорганізаційної процедури стосується предмету забезпечення, то обов'язково вимагається згода кредиторів із забезпеченими вимогами. Тому інститути забезпечення та неспроможності, як правило, дуже тісно пов'язані.

Застосовуються механізми консолідації вимог кредиторів шляхом їх переуступки масовими вкладниками чи інвесторами на фондовому ринку номінальним кредиторам.

Для задоволення вимог кредиторів стягнення звертається на всі види активів, належні боржнику (кредитору), включаючи матеріальні та нематеріальні об'єкти (майнові права, інтелектуальна власність)*.

2. Основні етапи та учасники процедури банкрутства

2.1 Підстави порушення справи про банкрутство

Підставою для винесення господарським судом ухвали про порушення справи про банкрутство є заява боржника або кредитора про порушення справи про банкрутство (ст. 7 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»). Така заява повинна відповідати багаточисельним вимогам стосовно форми, змісту та додатків, встановлених відповідними частинами ст. 7 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Заява кредитора може ґрунтуватися на об'єднаній заборгованості боржника щодо різних зобов'язань перед цим кредитором. Кредитори мають право об'єднати свої вимоги до боржника і звернутися до суду з однією заявою. Така заява підписується всіма кредиторами, які об'єднали свої вимоги.

Кредитор зобов'язаний при поданні заяви про порушення справи про банкрутство надіслати боржнику копії заяви та доданих до неї документів.

Якщо для кредитора ініціювання провадження у справі про банкрутство є правом, то для боржника подання заяви про порушення справи про банкрутство у певних ситуаціях є обов'язком. Зокрема, згідно з п. 5 ст. 7 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» боржник зобов'язаний звернутися в місячний строк до господарського суду з заявою про порушення справи про банкрутство у разі виникнення таких обставин:

*Докладніше: Джузь В.В. «Сучасні тенденції розвитку та визначальні риси законодавства про неспроможність» / «Вісник господарського судочинства» № 3'2000 – С.155-161.

- задоволення вимог одного або кількох кредиторів приведе до неможливості виконання грошових зобов'язань боржника в повному обсязі перед іншими кредиторами;
- орган боржника, уповноважений відповідно до установчих документів або законодавства прийняти рішення про ліквідацію боржника, прийняв рішення про звернення в господарський суд з заявою боржника про порушення справи про банкрутство;
- при ліквідації боржника не у зв'язку з процедурою банкрутства встановлено неможливість боржника задовольнити вимоги кредиторів у повному обсязі;
- в інших випадках, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Пункт 6 цієї ж статті передбачає, що у разі, якщо справа про банкрутство порушується за заявою боржника, боржник зобов'язаний одночасно подати план санації.

2.2. Основні етапи банкрутства

Основними етапами процедури банкрутства є:

1) подання та розгляд заяви про порушення справи про банкрутство. Згідно зі ст.ст. 8, 9, 11 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» суддя у п'ятиденний термін повинен розглянути таку заяву і прийняти рішення щодо її прийняття чи повернення;

2) порушення провадження у справі про банкрутство (суд виносить відповідну ухвалу, якою вводиться розпорядження майном боржника, призначається розпорядник, призначається дата підготовчого засідання, вводиться мораторій на задоволення вимог кредиторів – п.1 ст. 11 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»);

3) здійснення розпорядження майном боржника до дня укладення мирової угоди чи до прийняття рішення про санацію або рішення про ліквідацію боржника. Пункт 1 ст. 13 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачає, що з метою забезпечення майнових інтересів кредиторів в ухвалі господарського суду про порушення провадження у справі про банкрутство або в ухвалі, прийнятій на підготовчому засіданні, вказується про введення процедури розпорядження майном боржника і призначається розпорядник майна.

Призначення розпорядника майна не є підставою для припинення повноважень керівника чи органу управління боржника, однак в період розпорядження майном для боржника закон встановлює ряд істотних обмежень стосовно його господарської правосуб'єктності. Наприклад, відповідно до п. 11 цієї ж статті 13 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» після призначення розпорядника майна і до припинення процедури розпорядження майном органи правління боржника не мають права без згоди розпорядника майна приймати рішення про реорганізацію (злиття, приєднання, поділ, виділення, перетворення) і ліквідацію боржника, про створення юридичних осіб або про участь в інших юридичних особах, про створення філій та представництв, про виплату дивідендів, про проведення боржником емісії цінних паперів, про вихід із складу учасників боржника юридичної особи, придбання в акціонерів раніше випущених акцій боржника. Згоди розпорядника потребує також ряд рішень органів управління боржника на вступ боржника в об'єднання юридичних осіб та на укладання угод;

4) підготовче засідання суду, яке за загальним правилом має відбутися не пізніше ніж на тридцятий день з дня прийняття заяви про порушення справи про банкрутство. У підготовчому засіданні, відповідно до п.п. 4, 5, 7 ст. 11 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» суддя оцінює подані документи, заслуховує пояснення сторін, розглядає обґрунтованість заперечень боржника, встановлює заявнику обов'язок про опублікування оголошення в офіційних друкованих виданнях, при необхідності призначає експертизу для визначення фінансового становища боржника.

Згідно з п. 11 ст. 11 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» за результатами розгляду заяви кредитора та відзиву боржника у підготовчому засіданні виноситься ухвала, в якій визначаються:

- розмір вимог кредиторів, які подали заяву про порушення справи про банкрутство;
- дата складення розпорядником майна реєстру вимог кредиторів, який має бути складений та поданий до господарського суду на затвердження не пізніше двох місяців та десяти днів після дати проведення підготовчого засідання суду;

- дата попереднього засідання суду, яке має відбутися не пізніше трьох місяців після дати проведення підготовчого засідання суду;
- дата скликання перших загальних зборів кредиторів, які мають відбутися не пізніше трьох місяців і десяти днів після дати проведення підготовчого засідання суду;
- дата засідання суду, на якому буде винесено ухвалу про санацію боржника, чи про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, чи припинення провадження у справі про банкрутство, яке має відбутися не пізніше шести місяців після дати проведення підготовчого засідання суду;

5) виявлення кредиторів та складання реєстру вимог кредиторів. Згідно з п. 15 ст. 11 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» після опублікування оголошення про порушення справи про банкрутство в офіційному друкованому органі всі кредитори незалежно від настання строку виконання зобов'язань мають право подавати заяви з грошовими вимогами до боржника. Порядок подання таких заяв встановлений ст. 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Зокрема, конкурсні кредитори за вимогами, які виникли до дня порушення провадження у справі про банкрутство, протягом тридцяти днів від дня опублікування в офіційному друкованому органі оголошення про порушення провадження у справі про банкрутство зобов'язані подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують.

Кредитори за вимогами щодо виплати заробітної плати, авторської винагороди, аліментів, а також за вимогами щодо відшкодування шкоди, заподіяної життю та здоров'ю громадян, мають право подати до господарського суду письмові заяви з вимогами до боржника, а також документи, що їх підтверджують.

Копії зазначених заяв та доданих до них документів кредитори надсилають боржнику та розпоряднику майном.

Вимоги конкурсних кредиторів, що заявлені після закінчення строку, встановленого для їх подання, або не заявлені взагалі, – не розглядаються і вважаються погашеними, про що господарський суд зазначає в ухвалі, якою затверджує реєстр вимог кредиторів. Зазначений строк є граничним і поновленню не підлягає.

Вимоги кредиторів, визнані боржником або господарським судом, включаються розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів;

6) попереднє засідання господарського суду. Згідно зі ст. 15 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у попередньому засіданні господарський суд розглядає реєстр вимог кредиторів, вимоги кредиторів, щодо яких були заперечення боржника і які не були включені розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів. За результатами розгляду господарський суд виносить ухвалу, в якій зазначається розмір визнаних судом вимог кредиторів, які включаються розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів, та призначається дата проведення зборів кредиторів;

7) проведення зборів кредиторів і утворення комітету кредиторів. Стаття 16 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачає, що протягом десяти днів після винесення ухвали за результатами попереднього засідання господарського суду розпорядник майна повідомляє кредиторів згідно з реєстром вимог кредиторів та уповноважену особу акціонерів або учасників товариства з обмеженою чи додатковою відповідальністю про місце і час проведення зборів кредиторів та організовує їх проведення. Учасниками зборів кредиторів з правом вирішального голосу є кредитори, вимоги яких включені до реєстру вимог кредиторів. У зборах можуть брати участь представник працівників боржника, уповноважена особа акціонерів або учасників товариства з обмеженою чи додатковою відповідальністю, арбітражний керуючий з правом дорадчого голосу.

Збори кредиторів вважаються повноважними незалежно від кількості голосів кредиторів, які беруть участь у зборах, якщо всіх кредиторів було письмово повідомлено про час і місце проведення зборів відповідно до частини першої цієї статті.

Згідно з п. 6 ст. 16 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» на час дії процедур банкрутства збори кредиторів обирають комітет кредиторів у складі не більше семи осіб. Вибори комітету кредиторів проводяться за списком відкритим голосуванням більшістю голосів присутніх на зборах кредиторів.

До компетенції комітету кредиторів належить прийняття рішення про вибори голови комітету, про скликання зборів кредиторів, про підготовку та укладення мирової угоди, про внесення пропозицій господарському суду щодо продовження або скорочення строку процедур розпорядження майном боржника чи санації боржника, про звернення до господарського суду з клопотанням про відкриття процедури санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури, припинення повноважень арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора) та про призначення нового арбітражного керуючого (розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатора), надання згоди на укладення арбітражним керуючим значних угод боржника чи угод боржника, щодо яких є заінтересованість, а також інші питання;

8) винесення судом ухвали про санацію боржника, призначення керуючого санацією та встановлення його повноважень (ст. 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»). З ініціативою про проведення санації до суду звертається комітет кредиторів (п. 8 ст. 16 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»);

9) процес санації (відновлення платоспроможності боржника), який регулюється ст.ст. 17, 18, 19, 20, 21 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та у випадку успішного завершення призводить до відновлення платоспроможності боржника. У цій ситуації звіт про виконання плану санації затверджується комітетом кредиторів, за клопотанням якого суд припиняє провадження у справі про банкрутство;

10) винесення судом ухвали про визнання боржника банкрутом та про відкриття ліквідаційної процедури на підставі ст.ст. 22 та 24 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Така ухвала виноситься господарським судом за клопотанням комітету кредиторів у ситуаціях, якщо санація не відбулася чи вона не мала своїм результатом відновлення платоспроможності боржника (тобто коли наступила нездоланна неплатоспроможність). Зокрема, згідно з п. 5 ст. 18 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» за результатами розгляду плану санації комітет кредиторів може відхилити план санації і звернутися до господарського суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури. Також відповідно до п. 5 ст. 21 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» за результатами заслуховування звіту керуючого санацією комітет кредиторів може прийняти рішення про звернення до господарського суду з клопотанням про припинення процедури санації, визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури.

11) процес ліквідації боржника регулюється розділом III «Ліквідаційна процедура» Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Його змістом є виявлення та реалізація активів боржника з метою погашення вимог кредиторів. У такій ситуації приватно-правові інтереси кредиторів про погашення боргів домінують над публічно-правовим інтересом про збереження боржника як суб'єкта господарювання, роботодавця і платника податків;

12) затвердження господарським судом звіту ліквідатора та винесення ухвали про ліквідацію юридичної особи-банкрута (якщо за результатами ліквідаційного балансу після задоволення вимог кредиторів у боржника не залишилося майна). Однак можливою є ситуація, коли після розрахунків з кредиторами майна боржника вистачає для продовження його функціонування в якості виробничої одиниці. Тоді, згідно з п. 3 ст. 32 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» господарський суд виносить ухвалу про припинення провадження у справі про банкрутство.

2.3. Основні учасники процедури банкрутства

Відповідно до ст.1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», учасниками провадження у справі про банкрутство є сторони (кредитори і боржник), арбітражний керуючий (розпорядник майна, керуючий санацією, ліквідатор), власник майна (орган, уповноважений управляти майном) боржника, а також у випадках, передбачених цим законом, інші особи, які беруть участь у провадженні у справі про банкрутство, Фонд державного майна України, державний орган

з питань банкрутства, представник органу місцевого самоврядування, представник працівників боржника, уповноважена особа акціонерів або учасників товариств з обмеженою чи додатковою відповідальністю;

Розглянемо статус основних учасників процедури банкрутства – боржника, кредитора, арбітражного керуючого, власника майна боржника, уповноважених осіб акціонерів (учасників) та працівників боржника

Відповідно до ч.2 ст.7 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», право на звернення до господарського суду із заявою про порушення справи про банкрутство мають боржник і кредитор. Цим же законом дані визначення понять «боржник» та «кредитор». Так, боржником є суб'єкт підприємницької діяльності, неспроможний виконати свої грошові зобов'язання перед кредиторами, у тому числі зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів), протягом трьох місяців після настання встановленого строку їх сплати. Причому новою редакцією Закону України «Про банкрутство» під боржником розуміють як юридичну особу – суб'єкта підприємницької діяльності, так і фізичну особу, зареєстровану в установленому законодавством порядку як підприємець.

Боржник, неспроможність якого виконати свої грошові зобов'язання встановлена господарським судом, іменується суб'єктом банкрутства, або банкрутом. Суб'єктами банкрутства не можуть бути відокремлені структурні підрозділи юридичної особи (філії, представництва, відділення тощо);

Згідно зі ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» **кредитор** – юридична або фізична особа, яка має у встановленому порядку підтверджені документами вимоги щодо грошових зобов'язань до боржника, щодо виплати заборгованості із заробітної плати працівникам боржника, а також органи державної податкової служби та інші державні органи, які здійснюють контроль за правильністю та своєчасністю справляння страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів).

Кредитори поділяються на конкурсних і поточних.

Конкурсні кредитори – це кредитори за вимогами до боржника, які виникли до порушення провадження у справі про банкрутство та вимоги яких не забезпечені заставою майна боржника. До конкурсних кредиторів відносяться також кредитори, вимоги яких до боржника виникли внаслідок правонаступництва за умови виникнення таких вимог до порушення провадження у справі про банкрутство.

Поточні кредитори – кредитори за вимогами до боржника, які виникли після порушення провадження у справі про банкрутство.

В свою чергу, **грошове зобов'язання** – це зобов'язання боржника заплатити кредиту певну грошову суму відповідно до цивільно-правового договору та на інших підставах, передбачених цивільним законодавством України.

Згадаємо, що відповідно до ст. 11 Цивільного кодексу України, цивільні права та обов'язки виникають із дій осіб, що передбачені актами цивільного законодавства, а також із дій осіб, що не передбачені цими актами, але за аналогією породжують цивільні права та обов'язки.

Підставами виникнення цивільних прав та обов'язків, зокрема, є:

- 1) договори та інші правочини;
- 2) створення літературних, художніх творів, винаходів та інших результатів інтелектуальної, творчої діяльності;
- 3) завдання майнової (матеріальної) та моральної шкоди іншій особі;
- 4) інші юридичні факти.

До складу грошових зобов'язань боржника не зараховуються недоїмка (пеня та штраф), визначена на дату подання заяви до господарського суду, а також зобов'язання, які виникли внаслідок заподіяння шкоди життю і здоров'ю громадян, зобов'язання з виплати авторської винагороди, зобов'язання перед засновниками (учасниками) боржника – юри-

дичної особи, що виникли з такої участі. Склад і розмір грошових зобов'язань, в тому числі розмір заборгованості за передані товари, виконані роботи і надані послуги, сума кредитів з урахуванням процентів, які зобов'язаний сплатити боржник, визначаються на день подачі в господарський суд заяви про порушення провадження у справі про банкрутство, якщо інше не встановлено Законом «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначається статус такого учасника процедури банкрутства, як арбітражний керуючий, який може виступати в якості розпорядника майна, керуючого санацією, ліквідатором. Відповідно до ст.1 Закону, *арбітражним керуючим* є фізична особа, яка має ліцензію, видану в установленому законодавством порядку, та діє на підставі ухвали господарського суду. Одна і та ж особа може виконувати функції арбітражного керуючого на всіх стадіях провадження у справі про банкрутство.

Стосовно розпорядника майна.

Розпорядник майна – це фізична особа, на яку у встановленому порядку покладаються повноваження щодо нагляду та контролю за управлінням та розпорядженням майном боржника на період провадження у справі про банкрутство.

Згідно з п. 2 ст. 13 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» розпорядник майна призначається господарським судом із числа осіб, зареєстрованих державним органом з питань банкрутства як арбітражні керуючі, відомості про яких надаються в установленому порядку Вищому господарському суду України. Кредитори мають право запропонувати кандидатуру розпорядника майна, яка відповідає передбачених законом вимогам. Розпорядниками майна не можуть призначатися особи, які:

- 1) здійснювали раніше управління боржником-юридичною особою, за винятком випадків, коли з моменту усунення даної особи від управління пройшло не менше трьох років;
- 2) мають судимість за вчинення корисливих злочинів.

Розпорядник майна призначається на строк не більше ніж на шість місяців. Цей строк може бути продовжений або скорочений судом за клопотанням комітету кредиторів чи самого розпорядника майна або власника (органу, уповноваженого управляти майном) боржника.

Права і обов'язки розпорядника майна встановлюються п.п. 8 та 9 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Керуючим санацією є фізична особа, яка відповідно до рішення господарського суду організує здійснення санації боржника. Комітет кредиторів має прийняти рішення про погодження кандидатури керуючого санацією.

Для здійснення своїх функцій керуючий санацією наділений наступними правами:

- самостійно розпоряджатися майном боржника з урахуванням встановлених обмежень;

- укладати від імені боржника мирову угоду, цивільно-правові, трудові та інші угоди;
- подавати заяви про визнання угод, укладених боржником, недійсними.

Відповідно до п. 6 ст. 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» керуючий санацією зобов'язаний:

- прийняти в господарське відання майно боржника та організувати проведення його інвентаризації;
- відкрити спеціальний рахунок для проведення санації та розрахунків з кредиторами;
- розробити та подати на затвердження комітету кредиторів план санації боржника;
- організувати ведення бухгалтерського і статистичного обліку та фінансової звітності;
- здійснювати заходи щодо стягнення дебіторської заборгованості перед боржником; від імені боржника заявляти позови про стягнення заборгованості з дебіторів боржника, а також з осіб, які несуть з боржником відповідно до закону або договору субсидіарну (додаткову) чи солідарну відповідальність;

- розглядати вимоги кредиторів щодо зобов'язань боржника, які виникли після порушення справи про банкрутство в процедурі розпорядження майном боржника та санації;
- заявляти в установленому порядку заперечення щодо заявлених до боржника вимог кредиторів, зазначених в абзаці сьомому цієї частини;
- звітувати перед комітетом кредиторів щодо послідовної реалізації плану санації;
- повідомляти у десятиденний строк з дня винесення господарським судом відповідної ухвали державний орган з питань банкрутства про своє призначення, затвердження мирової угоди, закінчення виконання плану санації, звільнення від обов'язків;
- забезпечувати визначення початкової вартості майна шляхом проведення незалежної оцінки в разі відчуження майна у процедурі санації;
- здійснювати інші повноваження, передбачені цим Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Відповідно до ст.1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» **ліквідатор** – фізична особа, яка відповідно до рішення господарського суду організує здійснення ліквідаційної процедури боржника, визнаного банкрутом, та забезпечує задоволення визнаних судом вимог кредиторів у порядку, встановленому Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Ліквідатор з дня свого призначення здійснює такі основні повноваження:

- приймає до свого відання майно боржника, вживає заходів по забезпеченню його збереження;
- виконує функції з управління та розпорядження майном банкрута;
- здійснює інвентаризацію та оцінку майна банкрута згідно з законодавством;
- виконує повноваження керівника (органів управління) банкрута;
- очолює ліквідаційну комісію та формує ліквідаційну масу;
- пред'являє до третіх осіб вимоги щодо повернення дебіторської заборгованості банкруту;
- має право отримувати кредит для виплати вихідної допомоги працівникам, що звільняються внаслідок ліквідації банкрута;
- заявляє в установленому порядку заперечення по заявлених до боржника вимогах поточних кредиторів за зобов'язаннями, які виникли під час провадження у справі про банкрутство, і є неоплаченими;
- з підстав, передбачених ч.10 ст.17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», подає до господарського суду заяви про визнання недійсними угод боржника;
- вживає заходів, спрямованих на пошук, виявлення та повернення майна банкрута, що знаходиться у третіх осіб;
- реалізує майно банкрута для задоволення вимог, включених до реєстру вимог кредиторів, у порядку, передбаченому Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Відзначимо, що існують певні особливості призначення арбітражних керуючих (розпорядників майна, керуючих санацією, ліквідаторів) для державних підприємств або підприємств, у статутному фонді яких частка державної власності перевищує 25 відсотків, щодо яких порушено справу про банкрутство. Так, згідно зі ст. 2 Указу Президента України від 23 жовтня 2000 р. № 1159/2000 «Про Міністерство економіки України» повноваження державного органу з питань банкрутства покладено на Міністерство економіки України, яке Указом Президента України від 21 серпня 2001 р. № 724/2001 перейменовано у Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. Виконання повноважень державного органу з питань банкрутства забезпечують територіальні органи з питань банкрутства (регіональні управління), які діють на підставі відповідного положення, затвердженого Міністерством економіки та з питань європейської інтеграції України від 21 грудня 2000 р. № 274. Саме ці територіальні органи подають господарському суду кандидатури арбітражних керуючих у порядку, встановленому п. 2 ст. 2 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» та «Порядку подання пропозицій господарському суду щодо кандидатур арбітражних керуючих», затвердженим наказом Міністерства економіки України від 25 квітня 2004 р.

№ 87 (у редакції наказу Міністерства економіки України та з питань європейської інтеграції України від 20 травня 2003 р. № 127).

Відповідно до п. 7 ст.14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», **інвестори** – фізичні особа та (або) юридичні особи, які виявляють бажання взяти участь у процедурі санації боржника, що подали розпоряднику майна заяву про участь у санації боржника та свої пропозиції щодо санації (план санації).

Рішення про вибір інвестора приймає комітет кредиторів. Кандидатури інвестора (інвесторів) можуть бути запропоновані комітету кредиторів будь-яким із кредиторів, представником органу, уповноваженого управляти майном боржника. Інвестор (інвестори) за умови виконання зобов'язань, передбачених планом санації, може набувати прав власності на майно боржника відповідно до законодавства та плану санації.

Серед учасників провадження у справі про банкрутство Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачає участь засновників (учасників) боржника – юридичної особи, власника майна, центральних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування. Однак основні функції цих суб'єктів встановлюються законодавцем на етапі досудової санації. Ст. 3 вищевказаного Закону передбачає, що власником майна боржника державного чи приватного підприємства, засновниками (учасниками) боржника – юридичної особи, кредиторами боржника, іншими особами в межах заходів щодо запобігання банкрутству боржника може бути надана фінансова допомога в розмірі, достатньому для погашення зобов'язань боржника перед кредиторами, у тому числі зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) і відновлення платоспроможності боржника (досудова санація).

В провадженні у справі про банкрутство акціонерного товариства чи товариства з обмеженою відповідальністю або з додатковою відповідальністю інтереси акціонерів (учасників) переставляє особа, уповноважена на це загальними зборами акціонерів або учасників товариства з обмеженою чи додатковою відповідальністю, що володіють більш як половиною статутного капіталу товариства. Під час проведення процедур банкрутства така уповноважена особа володіє правом дорадчого голосу.

Участь у провадженні справи про банкрутство можуть приймати також представник працівників боржника – особа, уповноважена загальними зборами, на яких присутні не менш як три чверті від штатної чисельності працівників боржника або відповідним рішенням первинної профспілкової організації боржника, представляти їх інтереси при проведенні процедур банкрутства з правом дорадчого голосу.

3. Відновлення платоспроможності (санація) боржника

Процедура відновлення платоспроможності боржника у процесі справи про банкрутство іменується санацією. Їй сприяють мораторій на задоволення вимог кредиторів та мирова угода. Розглянемо всі вищезазначені поняття.

3.1.

Санація – система заходів, що здійснюються під час провадження у справі про банкрутство з метою запобігання визнанню боржника банкрутом та його ліквідації, спрямована на оздоровлення фінансово-господарського становища боржника, а також задоволення в повному обсязі або частково вимог кредиторів шляхом кредитування, реструктуризації підприємства, боргів і капіталу та (або) зміну організаційно-правової та виробничої структури боржника.

Під реструктуризацією підприємства-боржника розуміється здійснення організаційно-господарських, фінансово-економічних, правових, технічних заходів, спрямованих на реорганізацію підприємства, зокрема шляхом його поділу, з переходом боргових зобов'язань до юридичної особи, що не підлягає санації, якщо це передбачено планом санації, на зміну форми власності, управління, організаційно-правової форми, що сприятиме фінансовому оздоровленню підприємства, збільшенню обсягів випуску конкурентоспроможної продукції, підвищенню ефективності виробництва та задоволенню вимог кредиторів.

Законодавство України розвивається у напрямі реалізації інтересів інвесторів на досягнення контролю над підприємством-боржником. Частина 1 ст. 18 Закону України

«Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» передбачає, що план санації може містити умови про виконання зобов'язань боржника третіми особами; *обмін вимог кредиторів на активи боржника та (або) його корпоративні права; задоволення вимог кредиторів іншим способом, що не суперечить закону.*

Санація вводиться на строк не більше дванадцяти місяців. Згідно з п. 1 ст. 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» за клопотанням комітету кредиторів чи керуючого санацією або інвесторів цей строк може бути продовжено ще до шести місяців або скорочено. У разі відсутності клопотання комітету кредиторів про продовження термінів, передбачених планом санації, і внесення відповідних змін до плану санації та якщо розрахунки з кредиторами не проведено у строки, передбачені планом санації, господарський суд згідно з частиною 11 ст. 21 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визнає боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру.

З дня винесення ухвали про санацію:

- керівник боржника відсторонюється від посади у порядку, визначеному законодавством про працю, управління боржником переходить до керуючого санацією, крім випадку, передбаченого статтею 53 Закону «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (ця стаття встановлює особливості провадження санації боржника його керівником);

- припиняються повноваження органів управління боржника – юридичної особи, повноваження органів управління передаються керуючому санацією. Органи управління боржника протягом трьох днів з дня прийняття рішення про санацію та призначення керуючого санацією зобов'язані забезпечити передачу керуючому санацією бухгалтерської та іншої документації боржника, печаток і штампів, матеріальних та інших цінностей;

- арешт на майно боржника та інші обмеження дій боржника щодо розпорядження його майном можуть бути накладені лише в межах процедури санації, у разі, якщо вони не перешкоджають виконанню плану санації та не суперечать інтересам конкурсних кредиторів.

Протягом трьох місяців з дня винесення ухвали про санацію боржника керуючий санацією зобов'язаний подати комітету кредиторів для схвалення план санації боржника, за винятком випадків, коли Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» не передбачає такої необхідності. План санації повинен містити заходи щодо відновлення платоспроможності боржника, умови участі інвесторів, за їх наявності, у повному або частковому задоволенні вимог кредиторів, зокрема шляхом переведення боргу (частини боргу) на інвестора, строк та черговість виплати боржником або інвестором боргу кредиторам та умови відповідальності інвестора за невиконання взятих згідно з планом санації зобов'язань та інші вимоги, перелік яких встановлює п.1 ст. 18 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»

Заходами щодо відновлення платоспроможності боржника, які містить план санації, можуть бути, згідно з п. 2 ст. 18 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»:

- реструктуризація підприємства;
- перепрофілювання виробництва;
- закриття нерентабельних виробництв;
- відстрочка та (або) розстрочка платежів або прощення (списання) частини боргів, про що укладається мирова угода;
- ліквідація дебіторської заборгованості;
- реструктуризація активів боржника відповідно до вимог Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;
- продаж частини майна боржника;
- зобов'язання інвестора про погашення боргу (частини боргу) боржника, зокрема шляхом переведення на нього боргу (частини боргу), та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;
- виконання зобов'язань боржника власником майна боржника та його відповідальність за невиконання взятих на себе зобов'язань;

- продаж майна боржника як цілісного майнового комплексу (для недержавних підприємств);
- одержання кредиту для виплати вихідної допомоги працівникам боржника, які звільняються згідно з планом санації, який відшкодовується в першу чергу згідно зі статтею 31 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» за рахунок реалізації майна боржника;
- звільнення працівників боржника, які не можуть бути задіяні в процесі реалізації плану санації. Вихідна допомога у цьому разі виплачується за рахунок інвестора, а за його відсутності – за рахунок реалізації майна боржника або за рахунок кредиту, одержаного для цієї мети;
- інші способи відновлення платоспроможності боржника.

План санації вважається схваленим, якщо на засіданні комітету кредиторів таке рішення було підтримано більш як половиною голосів кредиторів – членів комітету кредиторів. Господарський суд затверджує план санації боржника, про що виноситься ухвала, яка може бути перевірена в порядку нагляду.

3.2. Мораторій на задоволення вимог кредиторів, згідно із ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», це припинення виконання боржником грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), термін виконання яких настав до дня введення мораторію, і припинення заходів, спрямованих на забезпечення виконання цих зобов'язань та зобов'язань щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), застосованих до прийняття рішення про введення мораторію.

Відповідно до п. 4 ст. 12 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» протягом дії мораторію на задоволення вимог кредиторів:

- забороняється стягнення на підставі виконавчих документів та інших документів, за якими здійснюється стягнення відповідно до законодавства;
- не нараховуються неустойка (штраф, пеня), не застосовуються інші санкції за невиконання чи неналежне виконання грошових зобов'язань і зобов'язань щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів).

Мораторій на задоволення вимог кредиторів застосовується також і до вимог кредиторів щодо відшкодування збитків, що виникли у зв'язку з відмовою боржника від виконання зобов'язань, у порядку, передбаченому частиною десятою статті 17 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Маються на увазі договори, виконання яких завдає збитків боржнику або створює умови, що перешкоджають відновленню платоспроможності боржника, чи договір є довгостроковим (понад один рік) або розрахованим на одержання позитивних результатів для боржника в довгостроковій перспективі, крім випадків випуску продукції з технологічним циклом, більшим за строки санації боржника;

Як встановлено п. 6 ст. 12 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» дія мораторію на задоволення вимог кредиторів не поширюється на виплату заробітної плати, аліментів, відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю та життю громадян, авторської винагороди. Дія мораторію не поширюється на задоволення вимог кредиторів, що здійснюється боржником у порядку, встановленому статтею 14 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (маються на увазі вимоги кредиторів, включені розпорядником майна до реєстру вимог кредиторів), або керуючим санацією згідно з планом санації, затвердженим господарським судом, або ліквідатором у ліквідаційній процедурі в порядку черговості, встановленому статтею 31 вищевказаного закону.

Дія мораторію припиняється з дня припинення провадження у справі про банкрутство.

3.3.

Мирова угода – домовленість між боржником та кредитором (групою кредиторів) про відстрочку та (або) розстрочку платежів або припинення зобов'язання за угодою сторін.

Таке визначення наведене у ст. 1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». Мирова угода може бути укладена на будь-якій стадії провадження у справі про банкрутство.

Відповідно до п. 3 ст. 35 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» рішення про укладення мирової угоди від імені кредиторів приймається комітетом кредиторів більшістю голосів кредиторів-членів комітету та вважається прийнятим за умови, що всі кредитори, вимоги яких забезпечені заставою майна боржника, висловили письмову згоду на укладення мирової угоди.

Умовами укладення мирової угоди, згідно зі ст. 36 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», є:

- обмеження переліку вимог, які можуть бути її предметом, тільки вимогами, що забезпечені заставою, вимогами другої та наступних черг, визначених статтею 31 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;

- необхідність згоди податкового органу на списання безнадійних податкових зобов'язань – у разі, коли умови мирової угоди передбачають розстрочку чи відстрочку або прощення (списання) боргів чи їх частини. При цьому податкові зобов'язання чи податковий борг, які виникли у строк протягом трьох останніх перед днем подання заяви про порушення справи про банкрутство до господарського суду календарних років, розстрочується (відстрочується) або списується на умовах мирової угоди. Зазначену мирову угоду підписує керівник відповідного податкового органу за місцезнаходженням боржника;

- виконання вимоги про те, що для конкурсних кредиторів, які не брали участі в голосуванні або проголосували проти укладення мирової угоди, не можуть бути встановлені умови гірші, ніж для кредиторів, які висловили згоду на укладення мирової угоди, вимоги яких віднесені до однієї черги.

Рішення про укладення мирової угоди приймається від імені боржника керівником боржника чи арбітражним керуючим (керуючим санацією, ліквідатором), які виконують повноваження органів управління та керівника боржника і підписують її. Від імені кредиторів мирову угоду підписує голова комітету кредиторів.

Відповідно до п. 1 ст. 37 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» мирова угода укладається у письмовій формі та підлягає затвердженню господарським судом, про що зазначається в ухвалі господарського суду про припинення провадження у справі про банкрутство.

Мирова угода набирає чинності з дня її затвердження господарським судом і є обов'язковою для боржника (банкрута), кредиторів, вимоги яких забезпечені заставою, кредиторів другої та наступних черг.

Мирова угода має містити положення про:

- розміри, порядок і строки виконання зобов'язань боржника;
- відстрочку чи розстрочку або прощення (списання) боргів чи їх частини.

Крім цього, мирова угода може містити умови про:

- виконання зобов'язань боржника третіми особами;
- обмін вимог кредиторів на активи боржника або його корпоративні права;
- задоволення вимог кредиторів іншими способами, що не суперечать закону.

Згідно зі ст. 39 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», за заявою будь-кого із конкурсних кредиторів мирова угода може бути визнана господарським судом недійсною, якщо існують підстави для визнання угоди недійсною, передбачені цивільним законодавством України. Однак, незалежно від того, вимоги конкурсних кредиторів, по яких зроблено розрахунки згідно з умовами мирової угоди, вважаються погашеними.

Відповідно до п. 5 ст. 39 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» мирова угода може бути розірвана за рішенням господарського суду у разі невиконання боржником умов мирової угоди щодо не менш як третини вимог кредиторів;

При цьому розірвання мирової угоди господарським судом щодо окремого кредитора не тягне її розірвання щодо інших кредиторів.

4. Правове регулювання ліквідаційної процедури у банкрутстві

4.1. Поняття ліквідації

Відповідно до ст.1 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», **ліквідація** – це припинення діяльності суб'єкта підприємницької діяльності, визнаного господарським судом банкрутом, з метою здійснення заходів щодо задоволення визнаних судом вимог кредиторів шляхом продажу його майна.

У випадках, передбачених згаданим Законом, господарський суд приймає постанову про визнання боржника банкрутом і відкриває ліквідаційну процедуру. Строк ліквідаційної процедури не може перевищувати дванадцяти місяців, але господарський суд може продовжити цей строк на шість місяців, якщо інше не передбачено Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (п. 2 ст. 22 цього закону).

Згідно з п. 1 ст. 23 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури:

- підприємницька діяльність банкрута завершується закінченням технологічного циклу з виготовлення продукції у разі можливості її продажу;
- строк виконання всіх грошових зобов'язань банкрута та зобов'язання щодо сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, податків і зборів (обов'язкових платежів) вважається таким, що настав;
- припиняється нарахування неустойки (штрафу, пені), процентів та інших економічних санкцій по всіх видах заборгованості банкрута;
- відомості про фінансове становище банкрута перестають бути конфіденційними чи становити комерційну таємницю;
- укладення угод, пов'язаних з відчуженням майна банкрута чи передачею його майна третім особам, допускається в порядку, передбаченому цим розділом;
- скасовується арешт, накладений на майно боржника, визнаного банкрутом, чи інші обмеження щодо розпорядження майном такого боржника. Накладення нових арештів або інших обмежень щодо розпорядження майном банкрута не допускається;
- вимоги за зобов'язаннями боржника, визнаного банкрутом, що виникли під час проведення процедур банкрутства, можуть пред'являтися тільки в межах ліквідаційної процедури;
- виконання зобов'язань боржника, визнаного банкрутом, здійснюється у випадках і порядку, передбаченому Розділом III «Ліквідаційна процедура» Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом».

Також з дня прийняття господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури міняється механізм управління боржника. Зокрема, припиняються повноваження органів управління банкрута щодо управління банкрутом та розпорядження його майном, якщо цього не було зроблено раніше, керівник банкрута звільняється з роботи у зв'язку з банкрутством підприємства, про що робиться запис у його трудовій книжці, а також припиняються повноваження власника (власників) майна банкрута, якщо цього не було зроблено раніше.

Відповідно до п. 1 ст. 24 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у постанові про визнання боржника банкрутом господарський суд відкриває ліквідаційну процедуру, призначає ліквідатора в порядку, передбаченому для призначення керуючого санацією. Господарський суд має право призначити ліквідатором особу, яка виконувала повноваження розпорядника майна або (та) керуючого санацією боржника.

Відповідно до п. 2 ст. 25 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» протягом п'ятнадцяти днів з дня призначення ліквідатора відповідні посадові особи банкрута зобов'язані передати бухгалтерську та іншу документацію банкрута, печатки і штампи, матеріальні та інші цінності банкрута ліквідатору. У разі ухилення від виконання зазначених обов'язків відповідні посадові особи банкрута несуть відповідальність відповідно до законів України. З дня призначення ліквідатора до нього переходять права керівника (органів управління) юридичної особи – банкрута.

За клопотанням ліквідатора, погодженим з комітетом кредиторів, господарський суд призначає членів ліквідаційної комісії. У разі ліквідації державного підприємства або підприємства, у статутному фонді якого державна частка складає більш ніж двадцять п'ять відсотків, господарський суд призначає членами ліквідаційної комісії представника державного органу з питань банкрутства та за необхідності – органу місцевого самоврядування.

4.2. Формування ліквідаційної маси

Згідно з п. 1 ст. 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» усі види майнових активів (майно та майнові права) банкрута, які належать йому на праві власності або повного господарського відання на дату відкриття ліквідаційної процедури та виявлені в ході ліквідаційної процедури, включаються до складу ліквідаційної маси, за винятком об'єктів житлового фонду, в тому числі гуртожитків, дитячих дошкільних закладів та об'єктів комунальної інфраструктури, які в разі банкрутства підприємства передаються в порядку, встановленому законодавством, до комунальної власності відповідних територіальних громад без додаткових умов і фінансуються в установленому порядку.

Стаття 26 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» визначає правила формування ліквідаційної маси із майна банкрута. Зокрема, речі, визначені родовими ознаками, що належать банкруту на праві володіння або користування, включаються до складу ліквідаційної маси. Майно банкрута, що є предметом застави, включається до складу ліквідаційної маси, але використовується виключно для першочергового задоволення вимог заставодержателя. Індивідуально визначені речі, що належать банкруту на підставі речових прав, крім права власності і повного господарського відання, не можуть бути включені до складу ліквідаційної маси. За наявності у складі майна банкрута майна, виключеного з обороту, ліквідатор зобов'язаний передати його іншим особам в установленому порядку.

Ліквідатор, виявивши частку, яка належить банкруту в спільному майні, з метою задоволення вимог кредиторів в установленому порядку порушує питання про виділення цієї частки. Активи, включені до складу іпотечного покриття іпотечних облігацій, не включаються до ліквідаційної маси емітента іпотечних облігацій та управителя іпотечним покриттям. Відчуження цих активів, у тому числі примусове, здійснюється в порядку, передбаченому Законом України «Про іпотечні облігації»

Майно, на яке звертається стягнення у ліквідаційній процедурі, підлягає оцінці. Згідно з п. 1 ст. 29 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» це майно оцінюється арбітражним керуючим у порядку, встановленому законодавством про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність. У разі продажу майна на аукціоні вартість майна, що визначається шляхом його оцінки, є початковою вартістю.

Для здійснення оцінки майна арбітражний керуючий має право залучати на підставі договору суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання з оплатою їх послуг за рахунок коштів, одержаних від виробничої діяльності боржника, визнаного банкрутом, або реалізації його майна, якщо інше не встановлено комітетом кредиторів.

Відповідно до п. 1 ст. 30 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» після проведення інвентаризації та оцінки майна банкрута ліквідатор розпочинає продаж майна банкрута на відкритих торгах, якщо комітетом кредиторів не встановлено інший порядок продажу майна банкрута. Продаж майна підприємств-банкрутів, заснованих на державній власності, здійснюється з урахуванням вимог Закону України «Про приватизацію державного майна» та інших нормативно-правових актів з питань приватизації. У разі надходження двох і більше пропозицій щодо придбання майна банкрута ліквідатор провадить конкурс (аукціон). Порядок проведення конкурсу (аукціону) визначається згідно із Законом України «Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)».

Майно банкрута, щодо обігу якого встановлено обмеження, продається на закритих торгах. У закритих торгах беруть участь особи, які відповідно до законодавства можуть мати зазначене майно у власності чи на підставі іншого речового права. Уступка вимог банкрута здійснюється в порядку, передбаченому цивільним законодавством України, за згодою комітету кредиторів.

Ліквідатор зобов'язаний використовувати при проведенні ліквідаційної процедури тільки один рахунок боржника в банківській установі. Інші рахунки, виявлені при проведенні ліквідаційної процедури, підлягають закриттю ліквідатором. Залишки коштів на цих рахунках перераховуються на основний рахунок боржника. Кошти, які надходять при проведенні ліквідаційної процедури, зараховуються на основний рахунок боржника. З основного рахунку здійснюються виплати кредиторам.

Продаж майна банкрута оформляється договорами купівлі-продажу, які укладаються між ліквідатором і покупцем відповідно до законів України.

4.3. Черговість задоволення вимог кредиторів

Згідно зі ст. 31 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» встановлено таку черговість задоволення вимог кредиторів за результатами ліквідаційної процедури:

1) *у першу чергу* задовольняються:

а) вимоги, забезпечені заставою;

б) вимоги щодо виплати заборгованості із заробітної плати за три місяці роботи, що передують порушенню справи про банкрутство чи припиненню трудових відносин у разі звільнення працівника до порушення зазначеної справи, грошової компенсації за всі невикористані дні щорічної відпустки та додаткової відпустки працівникам, які мають дітей, право на які виникло протягом двох років, відпрацьованих до порушення справи про банкрутство чи припинення трудових відносин, інших коштів, належних працівникам у зв'язку з оплачуваною відсутністю на роботі (Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у підпункті б) 1) п. 1 ст. 31 деталізує перелік такого роду вимог), право на які виникло протягом трьох останніх місяців до порушення справи про банкрутство чи припинення трудових відносин, а також вихідної допомоги, належної працівникам у зв'язку з припиненням трудових відносин, у тому числі відшкодування кредиту, отриманого на ці цілі;

в) витрати Фонду гарантування вкладів фізичних осіб, що пов'язані з набуттям ним прав кредитора щодо банку, – у розмірі всієї суми відшкодування за вкладами фізичних осіб;

г) витрати, пов'язані з провадженням у справі про банкрутство в господарському суді та роботою ліквідаційної комісії (Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» у підпункті г) 1) п. 1 ст. 31 деталізує перелік такого роду вимог);

Перелічені витрати відшкодовуються ліквідаційною комісією після реалізації нею частини ліквідаційної маси, якщо інше не передбачено Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом»;

2) *у другу чергу* задовольняються вимоги, що виникли із зобов'язань банкрута перед працівниками підприємства-банкрута (за винятком повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства), крім вимог, задоволених у першу чергу, зобов'язань, що виникли внаслідок заподіяння шкоди життю та здоров'ю громадян, шляхом капіталізації відповідних платежів у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, зобов'язань зі сплати страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, а також вимоги громадян-довірителів (вкладників) довірчих товариств або інших суб'єктів підприємницької діяльності, які залучали майно (кошти) довірчителів (вкладників)

3) *у третю чергу* задовольняються вимоги щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) та вимоги центрального органу виконавчої влади, що здійснює управління державним резервом;

4) *у четверту чергу* задовольняються вимоги кредиторів, не забезпечені заставою, у тому числі і вимоги кредиторів, що виникли із зобов'язань у процедурі розпорядження майном боржника чи в процедурі санації боржника;

5) *у п'яту чергу* задовольняються вимоги щодо повернення внесків членів трудового колективу до статутного фонду підприємства;

6) *у шосту чергу* задовольняються інші вимоги.

Вимоги кожної наступної черги задовольняються в міру надходження на рахунок коштів від продажу майна банкрута після повного задоволення вимог попередньої черги.

У разі недостатності коштів, одержаних від продажу майна банкрута, для повного задоволення всіх вимог однієї черги вимоги задовольняються пропорційно сумі вимог, що належить кожному кредиторів однієї черги.

Вимоги, не задоволені за недостатністю майна, вважаються погашеними.

У разі якщо господарським судом винесено ухвалу про ліквідацію юридичної особи – банкрута, майно, що залишилося після задоволення вимог кредиторів, передається власникові або уповноваженому ним органу, а майно державних підприємств – відповідному органу приватизації для наступного продажу.

Після завершення усіх розрахунків з кредиторами ліквідатор подає до господарського суду звіт та ліквідаційний баланс.

Господарський суд після заслуговування звіту ліквідатора та думки членів комітету кредиторів або окремих кредиторів виносить ухвалу про затвердження звіту ліквідатора та ліквідаційного балансу.

Відповідно до п. 2 ст. 32 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» якщо за результатами ліквідаційного балансу після задоволення вимог кредиторів не залишилося майна, господарський суд виносить ухвалу про ліквідацію юридичної особи-банкрута. Копія цієї ухвали направляється органу, який здійснив державну реєстрацію юридичної особи-банкрута, та органам державної статистики для виключення юридичної особи з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України, а також власнику (органу, уповноваженому управляти майном), органам державної податкової служби за місцезнаходженням банкрута.

Однак якщо майна банкрута вистачило, щоб задовольнити всі вимоги кредиторів, він вважається таким, що не має боргів, і може продовжувати свою підприємницьку діяльність. Господарський суд може винести ухвалу про ліквідацію юридичної особи, що звільнилася від боргів, лише у разі, якщо в неї залишилося майнових активів менше, ніж вимагається для її функціонування згідно із законодавством.